

POGLED OD ZUNAJ: festival slovenskega filma, Celje 2003

Peterka: leto odločitve

Slepa pega

Z dunajske Südbahnhof si v Celju v komaj petih urah, tako da niti ne dobiš zares občutka, da si prišel v tujino – pa vendar je bila še dve leti nazaj slovenska filmska pokrajina zame povsem neznan teritorij. Začelo se je s povabilom v Portorož aprila 2002, sledila so številna srečanja in odkritja.

Komaj še kje v Evropi bi si lahko tako hitro ustvarila obsežen pregled nad nacionalno filmsko produkcijo in spoznala njene soustvarjalce; resda je na dvomilijonskem trgu pač ustrezno manjša, po drugi strani pa sta mi izredna gostoljubnost in pripravljenost odgovoriti na sleherno vprašanje takoj odprli vsa vrata. To pa je hkrati prineslo s seboj dejstvo, da po dobrem letu spremljanja skorajda vem preveč za ohranjanje kritične distance.

Nihče pa mi ne more oporekati, če zapišem, da je slovenski film prisoten v mednarodnem prostoru, uspešen in cenjen. Že portoroški festival so spremljali trije filmi, ki so bili pred tem prikazani in nagrajeni drugje: *Ljubljana* (ki mi je prekrizala pot še na mnogih festivalih, preden smo jo lahko prikazali na naših graških Diagonalah), *Varuh meje*, ki me je vodil do dokumentarnega ustvarjanja Maje Weiss (*Cesta Bratstva in enotnosti*), in z oskarjem za tuji film nagrajena *Nikogaršnja zemlja*, ki je medtem tudi v Avstriji – kot prva slovenska koprodukcija – že našla distributerja in prišla v kinodvorane. Poleg tega sem imela priložnost spoznati tudi vselej zgovorno mlado generacijo slovenskih cineastov.

Sledilo je srečanje slovenskih in avstrijskih filmskih ustvarjalcev in producentov, filmski program po izboru Slovenske kinoteke, predstavitev dveh sodobnih slovenskih filmov na Diagonalah v Gradcu, teden slovenskega filma na Dunaju in številna srečanja na drugih festivalih.

novi začetek v celju

Če je bilo v Portorožu festivalsko dogajanje še skoncentrirano na eni lokaciji z eno samo projekcijsko dvorano, celjski festival ponuja več prizorišč, močnejše prežema mestni utrip, postregel pa je tudi z novo podobo, ki poudarja svež, moderen pristop. Informativni katalog odlikuje eleganten črno-beli tisk s premišljeno izbranimi prizori iz filmov. Organizatorji so se potrudili s koordinacijo gostov in novinarjev ter v primerjavi z lanskim letom precej razširili podporo. Zdi se, da organizacijo festivala aktivno podpira tudi mestna uprava, pa tudi med domačim prebivalstvom ni ostal neopažen.

Toliko o zunanjih okvirih, ki ponujajo kar najboljše možnosti za uspešen razvoj festivala slovenskega filma. Upati je le, da bo uspešneje nago-

varjal in pritegnil tudi domače filmsko občinstvo. Če je bil portoroški festival še zaprtega tipa, pa je celjski že dobil pridih internacionalnosti: srečanje o koprodukcijah Hrvaške, Madžarske in Slovenije, predstavitev programov Media plus in Eurimagesa, pogovori o aktualnih temah filmske politike in tuji festivalski gostje so nakazali korak k odpiranju. Smiselna dopolnitev bi bila lahko različna programska okna za tuje produkcije (npr. v sodelovanju z drugimi festivali), z ustreznim programom, seveda, in če bi proračun to omogočal.

Za vse tiste, ki ne razumemo slovensko, se je festival omejil na kino Union; ta je namreč edini ponujal prevod prek slušalk. Zakaj ni organizator uporabil obstoječih kopij z angleškimi podnapisi? S tem bi nam zelo olajšali spremljanje predstav. Poleg tega projekcije niso bile vedno brezhibne, marsikatero premiero so spremljale težave z ostrino in presvetlitvijo; to se sicer dogaja tudi na najboljših festivalih, je pa zelo boleča izkušnja za režiserja in iz lastnih festivalskih izkušenj vem, da filmski ustvarjalci upravičeno zahtevajo brezhibno projekcijsko tehniko.

filmi

V selekciji celovečernih igranih in dokumentarnih filmov je bilo v tekmovalnem programu prikazanih devet filmov; vse združujeta visoka umetniška raven in profesionalnost.

Film *Kajmak in marmelada*, lahkotna komedija odnosov, deloma "buddy-buddy" film (odličen par Branko Djurić in Tanja Ribič), je bil nedvomno uspešnica občinstva. Šarmantni Branko Djurić se, kot bi stresal iz rokava, ponorčuje iz cvetk slovenske in bosanske mentalitete ter pri tem nasmeje vso dvorano. Omenjenemu žanru skuša dodati več globine pod njenim oknom Metoda Pevca z odlično glavno igralko Polono Juh in sploh celotnim ansamblom. Toda tudi tu smo pogrešali novo, inovativno pisavo; čeprav je zgodba dobro napisana in gladko teče, je bila v filmski zgodovini že vznemirljiveje izpeljana, npr. v Wong Kar-Waijevem *Chungking Expressu* (1994), kjer se obsesivno čaščenje prav tako poveže s skrivnim vdiranjem v stanovanje objekta poželenja. Vseeno pa filmu lahko zaželimo uspeh pri občinstvu, vsekakor si ga zasluži.

Na planincih je bil premierno prikazan že na mednarodnem filmskem festivalu v Sarajevu, kjer je bil lepo sprejet; pripoveduje zgodbo o dveh bratih, ki se zaradi ekonomskih razlogov iz Bosne preselita k sorodnikom v Ljubljano. Medtem ko se starejši hitro postavi na noge, dobi delo, se odloči za študij in si najde punco, mlajši ne more pozabiti Mostarja in se le s težavo vključi v novo okolje. Film odlikuje dobra igral-

ska zasedba; splošni vtis je obrtniško spodoben izdelek, a brez presežkov, za vse generacije od osmega do osemdesetega leta starosti.

Tako ostaja pri tem, da sta starejša filma letne produkcije, *Slepa pega* in *Rezervni deli*, še najbolj prepričljiva in inovativna. Hanna Slak je gotovo največji slovenski mladi talent; čeprav ima *Slepa pega* v dramaturgiji in zgodbi, ki jo hoče povedati, nekaj šibkih točk, naravnost osupnejo klavstrofobične, izčiščene podobe in stanja, ki jih opisuje v tesnobni drami sestrške ljubezni. Komaj čakam njena naslednja dela; upam, da bo dobila podporo zanje.

Rezervni deli Damjana Kozoleta, dobitnik vseh pomembnejših nagrad v Celju, so film, ki izstopa, vzemirja, polarizira. Tako kot je globoko razklal slovensko filmsko kritiko, ga po drugi strani cenijo v mednarodnih festivalskih krogih. Od kod takšno nesorazmerje? *Rezervni deli* so seveda odličen festivalski film: prebežniki, tihotapci, schengenska meja so v Evropi aktualna tema, ki so ji, tako kot filmom s podobno tematiko (npr. *Loin* Andréja Téchinéja, *In this World* Michaela Winterbottoma), odprta vrata art kinematografov in filmskih festivalov. Čeprav se takšen izbor morda zdi preračunljiv, je upravičen, saj gre za spremembe, ki dajejo pečat življenju v Evropi in imajo svoje mesto v nacionalnih kinematografijah. Podmena, kako da so slovenski tihotapci samo posredniki in pravi izkoriščevalci delujejo iz Italije, pa bi kritičnega gledalca lahko napeljala na misel, da je hotel režiser slovenske trgovce z belim blagom razbremeniti krivde. Film se mi ne zdi tako zanimiv zaradi samega okvira zgodbe, tihotapljenja prebežnikov, pač pa zaradi portreta obeh protagonistov in mesteca, v katerem živita. Krško, Kozoletov rojstni kraj, je s svojo industrijsko krajino čudovita lokacija za film; direktor fotografije Radislav Jovanov-Gonzo jo je mojstrsko posnel, režiser pa obogatil s krajevnimi posebnostmi (npr. dirka v motokrosu). Nekdanji prvak (po *Kruhu in mleku* še ena odlična vloga Petra Musevskega) in njegov tihotapski pomočnik sta psihološko izdelana lika; čeprav nista pozitivna junaka, razkrivata – zlomljena ob katarzičnih dogodkih – izkrivljeno ideologijo evropskega družbenega sistema. Dejstvo, da so ilegalci v filmu pogosto bolj za okras, nekateri dramatični dogodki pa zgolj nakazani, je, kot rečeno, morda nekoliko preračunljivo, "manj" bi tu pomenilo "več", vseeno pa ne pokvari splošnega vtisa. Živahna razprava o *Rezervnih delih* – tako zavračanje kot priznanje – pa je predvsem znamenje, da je film pomembno prispeval k razpravi o slovenski kinematografiji.

Kleščar se žal v prvih petih minutah razkrije kot kvazidokumentarec in gledalcu zato popusti pozornost, je pa vsekakor zanimiv poskus filmskega eksperimentiranja.

Od obeh dokumentarnih filmov v tekmovalnem programu, *Prstan* (ki je po informacijah iz kataloga veliko obetal, žal pa sem ga zamudila, ker je bil prikazan še pred mojim prihodom) in *Peterka: leto odločitve* Vlada Škafarja, se je zadnji izkazal kot pravo "odkritje". Primož Peterka je smučarski skakalec, čigar športna biografija se najbrž lahko primerja z drugimi mladimi asi (npr. avstrijskim Andreasom Goldbergerjem), ki so se po začetnem uspehu zlomili pod pritiskom in pozneje načrtovali po-

novno vrnitev na zmagovalne stopničke. V dveurnem filmskem esejju Škafar eno leto spremlja Peterko na njegovi poti. Ljubzenski par leži objet na travniku v bližini reke. Veter se jima zaletava v lase. Pred kame- ro pripovedujeta zgodbo svojega prvega srečanja, kaj cenita drug pri drugem in kako si zamišljata skupno prihodnost. Izpoved doseže vrhunec z razkritjem, da je na poti otrok, s čimer film dobi časovno dimenzijo – po osvojitvi medalje na olimpijskih igrah v Salt Lake Cityju Renata položi spat njunega sina. Ta njuna tesna povezanost, skorajda simbiotična bližina, v trenutku prevzame gledalca. Priče smo zagrizenemu boju za uspeh, ki ga spremljajo strahovi zaradi odpovedi, porazi in grenke samoanalize, trdemu treningu v ozadju, za glamurno zavese belega cir-kusa, pa tudi povsem vsakdanjim ljubezenskim in življenjskim situacijam. Le številne postaje na poti do uspeha, različna tekmovanja, trgajo pripoved, upočasnjujejo ritem in bi se jih dalo tudi omejiti. Čeprav se Primožu in Renati zelo približamo, ju režiser nikoli senzacionalistično ne razgalja, sledi jima z občutkom, s spoštovanjem do njune zasebnosti, in ju ovije v eterične podobe in zvoke.

novi zakon o pospeševanju filma

Zadnji dan festivala je kulturno ministrstvo predstavilo osnutek novega zakona o pospeševanju filma, ki bo bržkone pomemben mejnik za prihodnost slovenskega filma. Osnutek predvideva črpanje sredstev iz obdavčenja kino vstopnic (6 odstotkov), distributerjev (5 odstotkov), videoteke (5 odstotkov) in televizijskega oglaševanja. Poleg obstoječih proračunskih sredstev (2,9 milijona evrov) naj bi z omenjenimi pristojbinami zbrali še enkrat toliko denarja za filmsko produkcijo, distribucijo in kinematografsko infrastrukturo, skupaj približno 7 milijonov evrov. Seveda bodo nekateri nasprotovali posameznim predlogom osnutka, a dolgoročno gledano se bo izplačalo tudi njim, kajti izkušnje iz drugih evropskih držav kažejo, da je za majhne države – poleg tesnejšega povezovanja v evropskem prostoru – to edina možnost, da ohranijo konkurenčno raven nacionalne kinematografije, distribucije in prikazovanja. Za konec morda še kratka primerjava z zgodovino avstrijskih filmskih festivalov, ki so jo zaznamovali številni prelomi in ponovni vzponi. Pokazalo se je, da se festival domačega filma lahko obdrži le, če poveže celotno filmsko sceno, od režiserjev, producentov, interesnih združenj, ustanov in iniciativ do akademije, filmske teorije in publicistike, ter jim omogoči skupni forum za odprto razpravo o filmski politiki. "Od zgoraj" dirigirani festival, kjer se embalaža in vsebina ne ujemata, ne izpolni svojega namena. Le participacija vseh ustvarjalcev, predstavitev vseh plasti nacionalne kinematografije in njenega diskurza o filmski produkciji, od celovečernih igranih do eksperimentalnih videofilmov, dolgoročno zagotavljajo uspeh. Za tuje goste je najpomembneje, da jim je ponujen skupni kraj srečanja s filmi in ustvarjalci, če naj si enkrat na leto zagotovijo zgoščen pregled nad nacionalno produkcijo. V tem pogledu so osnove v Celju že postavljene. Festival s prihodnostjo. •

Prevedla Andreja Kuhelj

Kajmak in marmelada

